

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS **pārbaudes lietā Nr.2021 – 14 – 16E** Rīgā

30.04.2021

Nr. 6-6/19
[personai G]

*Par bērnu tiesību izvērtēšanu
civillietā Nr. [C15.....7]*

Tiesībsargs ir izskatījis pēc Jūsu iesnieguma (reģistrēts 10.02.2021. ar Nr.145) ierosināto pārbaudes lietu par tiesas pieļautajiem bērnu tiesību pārkāpumiem un atšķirīgu attieksmi pret Jūsu bērniem [personu H] un [personu I] civillietā Nr. [C15.....7].

Iesniegumā Jūs norādāt, ka [A] rajona tiesa un [B] apgabaltiesa, izšķirot strīdu par kopīpašuma dalīšanu, nav ņēmušas vērā Jūsu bērnu intereses. Arī Augstākā tiesa nolēmusi atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību. Jūs norādāt uz tiesas atšķirīgu attieksmi pret Jūsu bērniem, izspriežot šo lietu, jo no tiesu prakses līdzīgās lietās secināms, ka tiesa prioritāri ir vērtējusi bērna tiesības uz dzīvesvietu.

Civillietas izskatīšanā tiesā ir būtiski, lai puses izmantotu savas civilprocesuālās tiesības un pildītu savus pienākumus, izmantojot valstī noteikto savu tiesību aizsardzības mehānismu. Puses realizē savas procesuālās tiesības sacīkstes formā.¹ Sacīkste izpaužas, pusēm iesniedzot pierādījumus un tiesai adresētus pieteikumus, piedaloties nopratināšanā, citu pierādījumu pārbaudē un novērtēšanā, kā arī pušu debatēs un veicot citas procesuālās darbības.² Tiesas pienākums, izskatot jebkuru lietu, ir noskaidrot objektīvo patiesību.³ Tātad pušu civilprocesuālo tiesību un pienākumu atbilstoša realizēšana ietekmē taisnīgu tiesas iznākumu. Visām darbībām attiecībā uz bērnu, ko veic tiesas, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses.⁴

Uz vecākiem gulstas galvenā atbildība par bērna attīstībai nepieciešamo dzīves apstākļu nodrošināšanu savu spēju un finansiālo iespēju robežās.⁵

[1] 2001. gada 22. decembrī tika noslēgta Jūsu un [personas K] laulība. Laulībā dzimuši divi bērni – 2002. gada 20. aprīlī [persona I], 2012. gada 23. maijā [persona H].

[Persona K] 2015. gada 30. jūnijā [C pilsētas] tiesā cēla prasību par laulības šķiršanu. Tika ierosināta civillietā Nr. [C15.....5]. Prasības pieteikumā viņš bija norādījis, ka pēc laulības šķiršanas bērni atradīsies abu vecāku kopīgā aizgādībā, bērni dzīvos ar

¹ Civilprocesa likuma 10. panta pirmā daļa.

² Likuma "Par tiesu varu" 25. panta otrā daļa.

³ Likuma "Par tiesu varu" 17. panta pirmā daļa.

⁴ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta otrā daļa.

⁵ ANO Bērnu tiesību konvencijas 27. panta otrā daļa.

Jums un Jūs īstenošiet bērnu ikdienas aizgādību. [Persona K] apņēms katru mēnesi maksāt uzturlīdzekļus katra bērna uzturam 150 eiro mēnesī, papildus pēc saviem ieskatiem un bērnu vajadzībām piedaloties citu nepieciešamu lietu iegādē.

Laulības laikā kopīgi bija iegādāts nekustamais īpašums - zemes gabals un būves [D novadā], kas bija reģistrēts uz [personas K] vārda zemesgrāmatā un iegādāts, viņam ņemot hipotekāro kredītu SEB bankā. Savukārt Jūs kā laulātā galvojāt par [personas K] uzņemtajām kredīta saistībām. Kā atzinusi⁶ [C pilsētas] tiesa, mājoklis [D novadā] iegādāts kā mājoklis ģimenei. Mājoklī turpināja dzīvot Jūsu un [personas K] kopīgie bērni. Mājokļa adrese ir bērnu deklarētā dzīvesvietas adrese.

Tāpat kopīgi bija iegādāts dzīvoklis [E novadā], kas reģistrēts zemesgrāmatā uz [personas K] vārda. Dzīvoklis iegādāts par finanšu līdzekļiem, palielinot viņa esošo hipotekāro kredītu bankā.

Jūs nepiekrītāt laulības šķiršanai, bērnu interesēs vēlējāties to saglabāt, lai nodrošinātu bērniem iepriekšējo labklājības līmeni – pajumti, ierasto vidi, ģimenes tradīcijas. [Persona K] tam nepiekrita, jo bija izveidojis citas attiecības, kurās bija gaidāms piedzimstam bērns.

2015. gada 9. decembrī [C pilsētas] tiesa laulāto samierināšanas nolūkā un lietas mierīgam atrisinājumam atlika lietas izskatīšanu uz 2016. gada 16. jūniju.

Tiesa laulību nešķir, ja laulātie nav vienojušies par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesību, bērna uzturlīdzekļiem, kopīgās mantas sadali, vai attiecīgas prasības nav izšķirtas pirms laulības šķiršanas un netiek celtas kopā ar prasību par laulības šķiršanu.⁷

[2] Ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Bērna aprūpi un uzraudzību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo.⁸ Bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam).⁹ Jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecāki lēmumu pieņem kopīgi.¹⁰

Vecāku pienākums ir samērā ar viņu spējām un mantas stāvokli uzturēt bērnu. Šis pienākums gulstas uz tēvu un māti līdz laikam, kad bērns pats var sevi apgādāt. Strīdus par uzturlīdzekļiem bērnam izšķir tiesa.¹¹ Pienākums gādāt par bērna uzturēšanu neizbeidzas, ja bērns ir šķirts no ģimenes vai nedzīvo kopā ar vienu no vecākiem vai abiem vecākiem.¹²

Jums ar [personu K] nepastāvēja strīds par bērnu aizgādības tiesībām un arī pēc laulības šķiršanas turpināt tās īstenot kopīgi. Tāpat nepastāvēja strīds, ka bērnu dzīvesvieta ir kopā ar Jums un Jūs īstenojat bērnu ikdienas aizgādību. Jūsu starpā nebija strīds par bērnu saskarsmes tiesībām ar tēvu. Laulības šķiršanas procesā Jums bija mantiska rakstura strīds – par uzturlīdzekļiem bērniem un laulības laikā iegādātās mantas sadali.

Par uzturlīdzekļiem bērna uzturam Jūs necēlāt pretprasību [C pilsētas] tiesā civillietas Nr. [C15.....5] ietvaros, bet, izmantojot savas tiesības, 2016. gada 8. februārī

⁶ [C pilsētas] tiesas 2017. gada 16. marta spriedums, stājies likumīgā spēkā 2017. gada 6. aprīlī.

⁷ Civillikuma 77. panta pirmā daļa.

⁸ Civillikuma 178. panta otrā daļa.

⁹ Civillikuma 177. panta ceturrtā daļa.

¹⁰ Civillikuma 178. panta trešā daļa.

¹¹ Civillikuma 179. panta pirmā daļa.

¹² Civillikuma 179. panta otrā daļa.

cēlāt prasību pret [personu K] [F pilsētas] tiesā. Tika uzsākta civillietā Nr. [C29.....6]. Tātad faktiski vienlaikus notika iztiesāšana divos civilprocesos divās tiesās.

2016. gada 14. martā [persona K] lūdzis [C pilsētas] tiesu izprasīt lietu [F pilsētas] tiesai un apvienot tās izskatīšanai vienā tiesvedībā. Tiesa izskaidrojusi prasītājam, ka [C pilsētas] tiesa veikt lūgumā norādītās darbības nav tiesīga, lūgums jāpiesaka [F pilsētas] tiesai.

Ar [F pilsētas] tiesas 2016. gada 13. oktobra spriedumu Jūsu prasība tika apmierināta daļēji.

Lietas izskatīšanas laikā [F pilsētas] tiesa noskaidrojusi, ka no prasības celšanas brīža līdz lietas izskatīšanas brīdim Jūs un bērni [I] un [H] patstāvīgi dzīvojamā mājā [D novadā]. Dzīvojamās mājas iegādei AS “SEB banka” izsniedza aizdevumu [personai K], pamatojoties uz 2008. gada 13. jūnija kredīta līgumu. Tiesa noskaidrojusi, ka par dzīvojamo māju visus ikmēneša kredīta maksājumus veic tikai [persona K]. Tāpat viņš veic zemes un īpašuma nodokļa maksājumus un īpašuma apdrošināšanas maksājumus. Tiesa atzinusi, ka hipotekārā kredīta maksājumu daļa, īpašuma nodokļu un apdrošināšanas maksājumu daļa uz lietas izskatīšanas brīdi nav ietverama bērnu uzturam nepieciešamo ikmēneša izdevumu aprēķinā, jo uz lietas izskatīšanas brīdi Jūs neveicāt hipotekārā kredīta maksājumus. [F pilsētas] tiesa atzinusi, ka gadījumā, ja laulāto kopmantas sadales rezultātā pienākums maksāt kredīta maksājumus, nodokļa maksājumus un apdrošināšanas maksājumus par dzīvojamo māju pāries uz Jums, mainoties lietas faktiskajiem apstākļiem, šādu izdevumu daļa varētu tikt attiecināta uz bērnu uzturam nepieciešamo ikmēneša izdevumu aprēķinu. [Persona K], veicot ikmēneša maksājumus par kredītu, aptuveni 740,00 EUR apmērā mēnesī un pārējos minētos maksājumus, nodrošina Jūs un bērnus ar mājvietu un iespēju dzīvot līdzšinējā mājvietā.

Tātad [F pilsētas] tiesa, nosakot uzturlīdzekļu apmēru katram bērnam, ņēma vērā, ka uz lietas iztiesāšanas brīdi [persona K], veicot hipotekārā kredīta maksājumus par Jūsu un bērnu dzīvesvietu [D novadā], nodrošināja bērniem mājvietu.

Jūs izmantojāt savas tiesības un minēto [F pilsētas] tiesas spriedumu pārsūdzējāt [G] apgabaltiesā. Apelācijas sūdzībā Jūs neapstrīdējāt pārsūdzētā sprieduma argumentāciju par to, ka uzturlīdzekļu aprēķinā ir iekļaujama hipotekārā kredīta, īpašuma nodokļa un apdrošināšanas maksājumu daļa.

Ar [G] apgabaltiesas 2017. gada 21. marta spriedumu [personai K] tika noteikts pienākums maksāt uzturlīdzekļus katra bērna uzturam 300,00 eiro mēnesī, bet ne mazāk kā 25% apmērā no minimālās mēneša darba algas un ne mazāk kā 30% no Ministru kabineta noteiktās minimālās mēneša darba algas no bērna septiņu gadu vecuma, sākot no 2016. gada 8. februāra līdz bērnu pilngadībai. Spriedums stājas spēkā 2017. gada 14. jūnijā.

[3] Vienlaikus ar iztiesāšanu civillietā Nr. [C29.....6] par uzturlīdzekļu apmēru, [C pilsētas] tiesā turpinājās civillietas Nr. [C15.....5] iztiesāšana par laulības šķiršanu un strīdu par laulības laikā iegūto mantu.

2016. gada 15. jūlijā Jūs cēlāt pretprasību ar prasījumiem grozīt ierakstu zemesgrāmatā, norādot Jūs kā ½ domājamās daļas īpašnieci abiem īpašumiem: nekustamam īpašumam [D novadā] un nekustamam īpašumam [E novadā].

Civillietā kā trešā persona pieaicināta AS SEB banka, kas paskaidrojusi, ka 2008. gada 13. jūnijā noslēgts kredīta līgums ar grozījumiem par kredīta izsniegšanu un kā nodrošinājums kredītam kalpo hipotēka, kas reģistrēta zemesgrāmatu nodalījumā, kā arī Jūsu izsniegts galvojums. Ieķīlājot nekustamo īpašumu un reģistrējot hipotēku, zemesgrāmatā nebija noteikti nekādi ierobežojumi, kas aizliegtu ieguvējam rīkoties ar šo

nekustamo īpašumu, kā arī nepastāvēja nekāds tiesisks pamats, kas būtu par šķērsli hipotēkas nodibināšanai. AS SEB banka norādījusi, ka hipotēka kā lietu tiesība ir absolūta un īpašnieku maiņa, arī ja tā notikusi uz tiesas sprieduma pamata, no tā izrietošās kreditora tiesības neietekmē. Gadījumā, ja puses vienosies par izlīgumu, vērš tiesas uzmanību, ka izlīguma nosacījumi nevar aizskart SEB bankas tiesības.

[C pilsētas] tiesai 2017. gada 2. marta tiesas sēdē puses ir paskaidrojušas, ka strīds par uzturlīdzekļiem bērnu uzturam tiek turpināts un tā izskatīšana notiek [G] apgabaltiesā.

Jūs lūdzāt [C pilsētas] tiesu apturēt tiesvedību līdz likumīgā spēkā stāsies tiesas nolēmums prasībā par uzturlīdzekļu piedziņu. [C pilsētas] tiesas ieskatā tas, ka puses īstenojušas tiesības uz strīda izšķiršanu citā tiesā, nevar kavēt lietas iztiesāšanu tam likumā noteiktā kārtībā, jo persona tiesības uz tiesas aizsardzību īstenojusi pušu sacīkstē, tam likumā noteiktā kārtībā. Tādēļ par uzturlīdzekļiem bērniem šajā tiesvedībā tiesa nesprieda.

Tiesa taisa spriedumu par prasībā un pretprasībā noteikto prasības priekšmetu un uz prasībā un pretprasībā norādītā pamata, nepārsniedzot prasījuma robežas.¹³

Lietas izskatīšanas laikā [C pilsētas] tiesa noskaidrojusi, ka mājoklis [D novadā] iegādāts kā mājoklis ģimenei. Tiesas ieskatā nav būtiskas nozīmes tam, ka aizdevuma summa nav atmaksāta. Aizdevums ņemts mājoklim laulības laikā, kad pusēm bijusi kopīga saimniecība.

[C pilsētas] tiesa sprieduma motīvu daļā norādījusi: “Par cik nodibināto tiesību saturs atbilst Civillikuma 89. pantam, ar to saistītais pienākums veikt maksājumus atbilstoši katra laulātā daļai, nosakāms ar spēkā nākušu tiesas nolēmumu, uz ko netieši norāda arī trešās personas AS SEB banka paskaidrojumi lietā, - grozāmas saistības pēc aizdevuma un galvojuma līguma, atbilstoši laulāto daļai nekustamajā īpašumā. Par cik ārpus tiesas kārtībā puses par to nespēj vienoties, taisāms spriedums, nolūkā sakārtot laulāto likumiskās mantiskās attiecības.” Tāpat [C pilsētas] tiesa atzinusi: “Nav pamata apšaubīt, ka trešā persona piekrīt saistību nodalījumam, par ko netieši liecina tās rakstveida paskaidrojums tiesai. Aprobežot šo tiesību nav pamata. Atbildība par saistībām grozāma, atbilstoši spēkā nākušam tiesas spriedumam, jo pašas puses par mantas sadali vienoties nespēj. Tādēļ nepieciešama tiesas spriešana par to.”

Ar 2017. gada 16. marta [C pilsētas] tiesas spriedumu ir apmierināta [personas K] prasība par laulības šķiršanu un Jūsu pretprasība par ierakstu grozīšanu zemesgrāmatā, nosakot Jūs par nekustamo īpašumu [D novadā] un [E novadā] kā ½ domājamās daļas īpašnieci. Spriedums stājas likumīgā spēkā 2017. gada 6. aprīlī.

Secināms, ka ar minēto spriedumu tika noteikta taisnīga bijušo laulāto kopmantas sadale, nosakot, ka laulātie kļūst par nekustamo īpašumu kopīpašniekiem. Tomēr, ņemot vērā normatīvajos aktos noteikto par kopīpašuma lietošanu un apsaimniekošanu, situācijā, kad par kopīpašniekiem kļūst bijušie laulātie, kuru starpā ir bijuši ilgstoši strīdi, un ir bijis neiespējami vienoties par kopmantas sadali, nav pamata uzskatīt, ka kopīpašuma turpmākā lietošana varēja būt veiksmīga. Tādēļ Jūs nevarējāt pilnībā paļauties, ka, nodibinot kopīpašumu laulības laikā iegūtajiem nekustamajiem īpašumiem, uz kuriem bija nostiprināta hipotēka uz [personas K] vārda, pilnībā tiks aizsargātas Jūsu un bērnu tiesības uz konkrēto mājokli [D novadā].

Tiesībsarga ieskatā Jūsu un [personas K] mantiskās attiecības laulāto kopmantas sadalē faktiski tika sakārtotas daļēji. Kā norādīts [C pilsētas] tiesas 2017. gada 16. marta

¹³ Civilprocesa likuma 192. pants.

spriedumā, bija nepieciešams grozīt atbildību par saistībām attiecībā uz hipotekāro kredītu īpašumu iegādei atbilstoši spēkā nākušam tiesas spriedumam. Ar [C pilsētas] tiesas 2017. gada 16. marta spriedumu netika atrisināts kredīta saistību jautājums, jo neviena no pusēm to tiesai nebija lūgusi. Tiesībsarga ieskatā pusēm bija šis jautājumu jārisina, jo, sadalot laulības laikā ar uzņemtām kredītsaistībām iegādātu laulāto kopmantu, kuru turpina lietot viena no pusēm un abu kopīgie bērni, būtu taisnīgi uzņemties un sadalīt arī laulības laikā uzņemtās bijušo laulāto kredītsaistības atbilstoši tiesas noteiktajai kopmantas sadalei, lai arī, pastāvot laulībai, [persona K] bija kredītaņēmējs, bet Jūs galvotāja. Pēc laulības šķiršanas [persona K] un Jūsu juridiskais statuss mainījās, turpinot kā vecākiem kopīgi īstenot bērnu aizgādību.

[4] [Persona K] 2017. gada 10. maijā [A] rajona tiesā [C pilsētā] cēlis prasību pret Jums par kopīpašuma dalīšanu un naudas piedziņu. Tiesa uzsākusi civillietu Nr. [C15.....7]. [Persona K] lūdzis tiesu dalīt nekustamo īpašumu [D novadā], pārdodot to atklātā izsolē un izdalot ieņemto naudu kopīpašnieku starpā pēc zemesgrāmatā ierakstītās hipotēkas dzēšanas, piedzīt no Jums par labu [personai K] samaksātos maksājumus saistībā ar kredītu par nekustamo īpašumu. Jūs cēlāt pretprasību par ar tiesas spriedumu piedzīto uzturlīdzekļu apmēra grozīšanu.

Jūs neesot atsaukusies uz [personas K] 2017. gada 4. aprīļa lūgumu izlemt jautājumu par kopīpašuma [D novadā] izbeigšanu, to atsavinot, neesat piekritusi kopīpašuma izbeigšanai, uzskatot to par neiespējamu bērnu tiesību aizsardzības dēļ.

[A] rajona tiesa ar 2019. gada 21. oktobra spriedumu ir atzinusi, ka prasība par kopīpašuma dalīšanu ir pamatota un apmierināma, ka kopīpašums izbeidzams, nosakot tā sadales veidu pārdošanu atklātā izsolē ar zvērināta tiesu izpildītāja starpniecību, sadalot saņemto naudu no īpašuma pārdošanas starp kopīpašniekiem atbilstoši katra piederšajai daļai nekustamajā īpašumā, pēc tam, kad apmierināts kreditora prasījums. Tāpat tiesa atzinusi, ka pušu no aizgādības tiesībām izrietoši vecāku pienākumi attiecībā pret bērniem nevar būt pamats prasības par konkrēta kopīpašuma dalīšanu noraidīšanai. Tiesa uzskatījusi, ka likumā noteiktais vecāku pienākums nodrošināt bērniem mājokli nevar ierobežot vecāka kā kopīpašnieka tiesības prasīt kopīpašuma dalīšanu. Izšķirot strīdu, tiesa vadījusies no prasījuma priekšmeta kopīpašuma dalīšana. Tiesas ieskatā likums nosaka, ka bērnu uzturēšanas pienākums ir abu vecāku pienākums un likums to saista ar abu vecāku mantas stāvokli un spējām, tādējādi tam nav nekāda sakara ar kopīpašuma dalīšanas tiesisko regulējumu un kopīpašnieka tiesībām prasīt kopīpašuma dalīšanu.

Ar minēto spriedumu noraidīta Jūsu pretprasība par uzturlīdzekļu apmēra grozīšanu, jo tiesas ieskatā uz lietas iztiesāšanas brīdi nav mainījušies faktiskie apstākļi, kādi tie bija, nosakot uzturlīdzekļu apmēru.

Jūs izmantojāt savas tiesības un iesniedzāt apelācijas sūdzību [B] apgabaltiesā. Jūs pārsūdzējāt [A] rajona tiesa ar 2019. gada 21. oktobra spriedumu daļā, ar kuru izbeigts pušu kopīpašums un noraidīta Jūsu pretprasība par uzturlīdzekļu apmēra grozīšanu.

Civillietas iztiesāšanas laikā Jūsu dēls [I] kļuva pilngadīgs. 2020. gada 14. maijā [persona I] iesniedza tiesai pieteikumu par iestāšanos lietā. 2020. gada 28. maija tiesas sēdē tiesa nolēma pieaicināt [personu I] kā prasītāju lietā.

[B] apgabaltiesa 2020. gada 14. jūlija spriedumā norādījusi, ka nav strīda par to, ka vecāku pienākums ir nodrošināt savus bērnus ar mājokli, līdz viņi paši sevi spēs apgādāt. Taču ne normatīvie akti, ne arī tiesas spriedums, kas taisīts pušu strīdā par uzturlīdzekļiem, nenoteic prasītāja kā vecāka pienākumu nodrošināt bērnus ar konkrētu mājvietu. [Persona K] no uztura sniegšanas pienākuma nav atteicies, izteicis priekšlikumu pēc izsoles viņam pienākošos summu atdod cita mājokļa iegādei vai

bērniem dzīvesvietu nodrošināt pie sevis, taču Jūs citus risinājumus, kā vien dzīvesvietas saglabāšanu strīdus nekustamā īpašumā, neesat apsvērusi.

Ar Augstākās tiesas Senāta 2020. gada 2. novembra rīcības sēdes lēmumu atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību par Jūsu kasācijas sūdzību par [B] apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2020. gada 14. jūlija spriedumu daļā, ar kuru apmierināta [personas K] prasība par kopīpašuma izbeigšanu. Kasācijas tiesvedība ierosināta par [B] apgabaltiesas 2020. gada 14. jūlija spriedumu daļā, ar kuru noraidīta Jūsu pretprasība par uzturlīdzekļu apmēra grozīšanu un [personas I] prasība par uzturlīdzekļu piedziņu, kā arī daļā par tiesāšanās izdevumu piedziņu.

[5]Jūs vērsāties [B] apgabaltiesā ar pieteikumu par [B] apgabaltiesas 2020. gada 14. jūlija sprieduma izpildes atlikšanu. [Persona I] vērsās tiesā ar pieteikumu par sprieduma izpildes apturēšanu. Jūs pieteikumu pamatojāt, ka, pārdodot nekustamo īpašumu izolē, bērni, no kuriem viens ir nepilngadīgs, bet otrs turpina mācības, paliktu bez dzīvesvietas. Lūdzāt pieņemt lēmumu par sprieduma izpildes atlikšanu līdz brīdim, kad tiks izlemts jautājums par uzturlīdzekļu piedziņu no [personas K], lai būtu piespiedu kārtā izpildāms tēva pienākums nodrošināt bērnus ar mājokli.

[Persona K] tiesai paskaidrojis, ka Jūs neesat mēģinājusi atrast citu dzīvesvietu sev un bērniem, aizbildinoties ar to, ka nekustamais īpašums ir vienīgā dzīvesvieta, kur bērni var dzīvot. [Persona K] ir piedāvājis saviem bērniem dzīvot pie viņa [pilsētā Z]. Norādījis, ka [I] un [H] var mācīties attālināti, kas nozīmē, ka bērni var dzīvot [pilsētā Z] pie viņa.

[Persona K] norādītais liecina, ka viņš neuzskata par savu pienākumu iesaistīties, lai palīdzētu atrast bērniem citu mājokli, atstājot minētās rūpes tikai Jūsu ziņā. Jāatzīmē, ka Jūsu dzīvesvieta arī pēc kopīpašuma pārdošanas izolē būs kopā ar bērniem. Tādēļ mājokļa izvēle lielā mērā ir Jūsu ziņā, bet tas neatbrīvo [personu K] no vecāka pienākuma nodrošināt bērnam mājokli, īstenojot bērna kopīgu aizgādību.

Vecāku pienākums ir samērā ar viņu spējām un mantas stāvokli uzturēt bērnu, līdz laikam, kad bērns pats var sevi apgādāt.¹⁴ Tātad [personai K] ir pienākums rūpēties arī par pilngadību sasniegušo dēlu [I], jo viņš turpina apgūt vidējo izglītību un vēl nespēj pats par sevi gādāt.

Ar [B] apgabaltiesas 2020. gada 16. decembra lēmumu tika nolemts 2020. gada 14. jūlija sprieduma izpildi atlikt par trim mēnešiem – līdz 2021. gada 15. martam.

[B] apgabaltiesa norādījusi, ka nav strīda, ka [personas K] pienākums ir nodrošināt savus bērnus ar mājokli. Taču likums nenosaka konkrētus kritērijus mājoklim, ar kuru bērni būtu nodrošināmi. [Persona K] norādījis, ka ir piedāvājis bērniem dzīvot pie viņa [pilsētā Z]. Tiesas ieskatā tādēļ Jūsu pieteikumā norādītais arguments, ka, pārdodot izolē nekustamo īpašumu, bērniem nebūs kur dzīvot, un tas būtu nopietns cilvēktiesību pārkāpums, ir nepamatots. Jūs pieteikumā neesat norādījusi, ka būtu mēģinājusi atrast citu dzīvesvietu, bet tas Jums nav izdevies kādu objektīvu iemeslu dēļ.

[Personas I] pieteikumu par sprieduma izpildes apturēšanu tiesa ir noraidījusi.

Ar Augstākās tiesas 2021. gada 17. februāra spriedumu nolemts atcelt 2020. gada 14. jūlija spriedumu daļā par uzturlīdzekļiem un nodot lietu jaunai izskatīšanai [B] apgabaltiesā. Augstākā tiesa secinājusi, ka apelācijas instances tiesa lietas izskatīšanā nepareizi piemērojusi materiālo tiesību normas (Civillikuma 179. pants), kā arī pieļāvusi Civilprocesa likuma 5. panta sestās daļas pārkāpumu, jo nav ņēmusi vērā judikatūras atziņas, kurās ir sniegts konkrēto materiālo tiesību normu iztulkojums. Minētais

¹⁴ Civillikuma 179. panta pirmā daļa.

uzskatāms par būtisku procesuālo tiesību normu pārkāpumu, kā rezultātā tiesas spriedumu nevar atzīt par likumīgu un pamatotu.

Augstākās tiesas Senāts norādījis, ka piekrīt juridiskajā literatūrā un Senāta nolēmumos atspoguļotajai pozīcijai, un norāda, ka pierādījumu par mājokļa nodrošināšanai nepieciešamo izdevumu apmēru neiesniegšana nerada pietiekamu pamatu prasījumu, kas saistīti ar uzturlīdzekļu apmēra noteikšanu, noraidīšanai. Augstākās tiesas Senāts secinājis, ka ar pārsūdzēto spriedumu bērnu intereses nav nodrošinātas.

Tiesībsarga ieskatā civillietas Nr.[C15.....7] iztiesāšanā neviena no tiesu instancēm nav pievērsusi vērību tam, ka kopīpašnieki ir divu bērnu vecāki. Spriežot tiesu un pieņemot nolēmumus, tiesa ir vadījusies tikai pēc tiesiskā regulējuma, kas nosaka kopīpašuma īpašnieku tiesības. Neviena no tiesu instancēm nav izvērtējusi, vai, nosakot kopīpašuma, kurš ir bērnu dzīvesvieta un iegādāta ar mērķi nodrošināt ģimenei dzīvesvietu, atsavināšanu izolē, vecāki spēs nodrošināt bērniem viņu attīstībai atbilstošu citu mājokli ilgtermiņā, būtiski nepasliktinot viņu situāciju. Jāatzīst, ka tiesu instances nav ņēmušas vērā Augstākās tiesas praksē nostiprinātās atziņas līdzīgās situācijās, izšķirot vecāku strīdu par kopīpašuma sadali, ievērojot bērna intereses. Jāatzīst, ka minētajam vērību nav pievērsusi arī Augstākā tiesa, atsakot ierosināt kasācijas tiesvedību daļā par kopīpašuma sadali. Tas nenožīmē, ka, ja tiesas būtu vērtējušas nolēmuma ietekmi uz bērna tiesību ievērošanu, tad visu tiesu instanču nolēmumi minētajā civillietā būtu pretēji spēkā esošajam – labvēlīgi Jums un bērniem.

Var piekrist Z[B] apgabaltiesas paustajam, ka normatīvajos aktos nav noteikts, kādos apstākļos jādzīvo bērniem, bet nav pieļaujams, ka bērni vecāku mantiska strīda dēļ nonāk nenoteiktā situācijā attiecībā uz turpmāko dzīvesvietu. Minētā situācija attiecībā uz Jūsu bērniem nav salīdzināma ar situācijām, kādā bērns var nonākt stihisku nelaimju dēļ (piemēram, ugunsgrēks) vai vecāku ierobežotā materiālā stāvokļa dēļ, kad vecākiem vai vienam no vecākiem pajumtes nodrošināšanai bērniem ir jāvērsas pēc palīdzības pašvaldības sociālajā dienestā.

ANO Bērnu tiesību konvencijas (turpmāk tekstā – Konvencija) 3. panta 2. punktā ir noteikts, ka dalībvalstis apņemas nodrošināt ikvienam bērnam tādu aizsardzību un gādību, kāda nepieciešama viņa labklājībai, ņemot vērā viņa vecāku, aizbildņu vai citu par bērnu tiesiski atbildīgu personu tiesības un pienākumus [...]. Savukārt Konvencijas 27. panta 1. punktā noteikts, ka dalībvalstis atzīst ikviena bērna tiesības uz tādu dzīves līmeni, kāds nepieciešams bērna fiziskai, intelektuālai, garīgai, tikumiskai un sociālai attīstībai. Vecāki vai viens no viņiem, vai citas par bērnu atbildīgas personas ir galvenie atbildīgie par bērna attīstībai nepieciešamo dzīves apstākļu nodrošināšanu savu spēju un finansiālo iespēju robežās.¹⁵

Situācijā, kad vecāki nespēj mantisku strīdu atrisināt ārpus tiesas kārtībā un nodod strīda izšķiršanu tiesu instancēm, tiesai prioritāri ir jāizvērtē, kā strīdu atrisināt tā, lai iespējami mazāk tiktu aizskartas bērna tiesības uz mājokli, būtiski nepasliktinot viņu situāciju. Tomēr tas nenožīmē, ka tikai tā iemesla dēļ, lai saglabātu bērnam esošo dzīvesvietu, nebūtu pieļaujamas izmaiņas kopīpašuma sadalīšanā vai atsavināšanā.

Konvencijas 3. panta 1. punktā norādīts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm.

¹⁵ ANO Bērnu tiesību konvencijas 27. panta 2.punkts.

Tiesībsarga ieskatā, pirms tiesas nolēmuma pieņemšanas tiesai ir jāizvērtē būtiski aspekti, kas nenovēršami ietekmēs bērna tiesības uz mājokli nākotnē.

Civillietas Nr.[C15.....7] izvērtēšanā [B] apgabaltiesa ir aprobežojusies ar [personas K] sniegto informāciju tiesai, ka [persona K] ir piedāvājis bērniem dzīvot pie viņa [Z pilsētā], ka [I] un [H] var mācīties attālināti. Minētais bijis pietiekams pamats [B] apgabaltiesas secinātajam, ka Jūsu arguments, ka, pārdodot izsolē nekustamo īpašumu, bērniem nebūs kur dzīvot, un tas būtu nopietns cilvēktiesību pārkāpums, ir nepamatots.

Jāatzīmē, ka [B] apgabaltiesa, izdarot minētos secinājumus, nav pārliecinājusies, vai šāds piedāvājums ir bijis un vai risinājums ir atbilstošs bērnu interesēm un faktiski būtu iespējams. [B] apgabaltiesas 2020. gada 14. jūlija spriedumā nav konstatējams, ka tiesa būtu izvērtējusi situācijas iespējamību.

Bērnām ir tiesības brīvi izteikt savas domas, šajā nolūkā saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju, tiesības tikt uzklausiņam. Jomās, kas skar bērna intereses, bērna viedoklim veltāma pienācīga vērība atbilstoši viņa vecumam un briedumam.¹⁶ Bērnām tiek dota iespēja tikt uzklausiņam jebkādas ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumiskā pārstāvja vai attiecīgas institūcijas starpniecību.¹⁷

Nemot vērā, ka civillietas Nr. [C15.....7] iznākums būtiski skar bērnu tiesības, tiesai pēc savas iniciatīvas bija iespējams lūgt tēva dzīvesvietas bāriņtiesai veikt [personas K] dzīvesvietas pārbaudi un sniegt informāciju, vai tēva dzīvesvietā ir iespējams nodrošināt [H] un [I] vajadzības. Tāpat bija nepieciešams bāriņtiesai lūgt noskaidrot [personas K] dzīvesbiedres viedokli par [personas K] dēlu iespējamo dzīvošanu viņu ģimenē, savstarpējām attiecībām ar viņiem un [H] un [I] attiecībām ar viņu ģimenē esošo pusbrāli. Vienlaikus bija būtiski lūgt bērnu dzīvesvietas bāriņtiesai lūgt noskaidrot bērnu [H] un [I] viedokli, vai viņi vēlas dzīvot pie tēva, kādas ir viņu attiecības ar tēvu, viņa dzīvesbiedri un pusbrāli, un vai viņi piekrīt dzīvot šķirti no Jums. Savukārt pēc [I] pilngadības sasniegšanas tiesai nebija šķēršļu noskaidrot [I] viedokli par iespēju dzīvot pie tēva.

Mājokļa nodrošināšana bērnam nav vērtējama šauri tikai kā pajumtes nodrošināšana, bet daudz plašāk – vērā jāņem savstarpējās attiecības ģimenē, labsajūtas nodrošināšana, sociālā vide, attiecības ar draugiem u.c.

Jāatzīmē, ka [I] pēc pilngadības sasniegšanas vērsās tiesā pret tēvu, tādēļ viņa viedokļa un attiecību ar tēvu noskaidrošana un izvērtēšana bija īpaši būtiska pirms tiesas secinājuma, vai viņu savstarpējās attiecības ir tādas, ka viņam ir iespējams dzīvot pie tēva.

Jūs norādāt uz Augstākās tiesas judikatūru – Civillietu departamenta spriedumu lietā Nr. SKC-[A]/2018. Tomēr jāatzīmē, ka Augstākā tiesa minēto spriedumu nav iekļāvusi judikatūrā. Minētais Augstākās tiesas spriedums veido tiesu praksi.

Jāatzīmē, ka Jūsu situācijā ir būtiska atšķirība, salīdzinot ar spriedumā lietā Nr. SKC-[A]/2018 norādīto: minētajā gadījumā kopīpašums nebija apgrūtināts, bet uz Jūsu un [personas K] kopīpašumu bija nostiprināta hipotēka. Tātad īpašums bija ar apgrūtinājumu, kas būtiski ietekmēja situāciju. Jūsu situācijā, īpašumu atsavinot vai atstājot viena no kopīpašniekiem īpašumā, vispirms ir jānorēķinās ar banku vai jāpanāk tāda vienošanās par kredīta turpmāko nomaksu, kas pieņemama bankai un ir potenciālā īpašnieka iespējās. Nav zināmi apstākļi, kādēļ Jūsu situācijā netika panākta vienošanās ar banku.

¹⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13. panta pirmā un trešā daļa.

¹⁷ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20. panta otrā daļa.

Pārbaudes lietu pabeidzu, konstatējot, ka [A] rajona tiesa, [B] apgabaltiesa un Augstākā tiesa civillietā Nr. [C15.....7] nav atbilstoši bērna tiesību prioritātes principam izvērtējusi nolēmuma ietekmi uz bērna tiesībām uz mājokli, nodrošinot bērnu situācijas ilgtspējīgu risinājumu.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto, ka Tiesībsarga birojs iesniedz priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, tiesībsargs vērsīs tiesu uzmanību un aicinās turpmāk lietās, kas tieši vai netieši skar bērna tiesības, izvērtēt bērna tiesību un interešu nodrošināšanu izskatāmajā lietā.

Ņemot vērā, ka Jūsu bērnu turpmākās dzīvesvietas nodrošināšana ir atkarīga no abiem vecākiem, aicinu rast iespēju bērnu interesēs vienoties ar [personu K] par dzīvesvietas nodrošināšanu bērniem, nepieļaujot, ka risinājums nav viņiem ilgtspējīgs.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Laila Henzele, +371 67686768
laila.henzele@tiesibsargs.lv

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu